

**Werkgelegenheidsconferentie
19 september 2003**

ALLE HENS AAN DEK VOOR WERK

Onze jobachterstand op Europa inhalen

Jan Smets

Ondervoorzitter van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid

Directeur van de Nationale Bank van België

A. De arbeidsmarkt en de aarzelende conjunctuur

Het gaat niet goed met onze arbeidsmarkt. Vorig jaar daalde de werkgelegenheid in België voor het eerst sedert 1994, nl. met 8.000, en dit jaar zal de teruggang nog sterker zijn. Dat ongoochelende resultaat heeft natuurlijk veel te maken met de tegenvallende economische conjunctuur. De vele schokken die de wereldeconomie en Europa de jongste jaren hebben getroffen - de stijging van olie- en voedselprijzen, de onzekerheid in het zog van 11 september 2001 en omtrent Irak, de boekhoudschandalen en het uiteenspatten van de financiële zeepbel, structurele problemen in Duitsland - hebben aan de economische groei gevreten. Die zal in ons land dit jaar voor de derde opeenvolgende keer allicht geen 1 pct. bedragen.

In het afgelopen tweede kwartaal is de economische activiteit zelfs licht achteruitgegaan, net trouwens als in onze buurlanden. Maar inmiddels zijn er gelukkig signalen dat het ergste achter de rug is. In de Verenigde Staten en Japan gaat het beter. Ook in Europa geven enquêtes zowel bij consumenten als bij ondernemingen aan dat het vertrouwen zich langzaam herstelt. Er zijn ook redenen om aan te nemen dat de economie eindelijk zou moeten herleven: voorraden moeten worden aangevuld, het aanpassingsproces bij de bedrijven is nu mogelijk zo ver gevorderd dat er opnieuw aan investeren kan worden gedacht, en het macro-economische beleid is ondersteunend. De financieringsvoorwaarden met name zijn gunstig, omdat de rentetarieven, zowel op korte als op lange termijn, op een zeer laag peil liggen. Dat mag ons echter niet blind maken voor de risico's die op de economie blijven wegen: het groeiende macro-economische onevenwicht in de Verenigde Staten, waar zowel begrotingstekort als extern tekort hand in hand oplopen, waardoor

een brutale correctie op financiële en valutamarkten niet denkbeeldig is; opnieuw ontsprende begrotingen in grote Europese landen, die het vertrouwen kunnen aantasten en de rente opjagen; en de aanhoudend bedrukte situatie op de Europese arbeidsmarkten, die blijft wegen op het consumentenvertrouwen. Toch gaan de meeste internationale en nationale instellingen nu uit van een balans die minder negatief oogt dan 6 of 12 maanden geleden, en wordt een matig herstel verwacht dat de groei in Europa en in ons land volgend jaar zou kunnen opvoeren tot 1,5 à 2 pct.

De impact daarvan op de werkgelegenheid zal zich, zoals gewoonlijk, met vertraging laten voelen, omdat het eerste herstel doorgaans wordt opgevangen door een groter aantal werkuren van het bestaande personeelsbestand. Toch mag al in 2004 een kentering worden verwacht.

B. De jobachterstand van België t.o.v. Europa en een mogelijke doelstelling om die achterstand in te halen

Die conjuncturele verbetering is natuurlijk meer dan welkom. Maar ze doet niets af aan de structurele zwakte die de arbeidsmarkt in België kenmerkt, en die niet door een cyclisch herstel zal kunnen worden goedge maakt. Die zwakte komt pijnlijk tot uiting in de achterstand die wij inzake werkgelegenheidsgraad hebben opgelopen t.o.v. onze Europese partners. In 2002 waren er in België, volgens Europees geharmoniseerde enquêtegegevens, op 100 mensen op arbeidsleeftijd amper 60 aan de slag. Dat is een stuk beter dan in het midden van de jaren '90. Maar dat is nog altijd 4 minder dan in Europa, waar de werkgelegenheidsgraad 64 pct. bedroeg. De Belgische score is, op 3 landen na, de laagste van de Europese Unie. Op grond van de exhaustieve administratieve gegevens ligt de werkgelegenheidsgraad in België hoger, nl. ongeveer 62 pct., maar ook als men daarmee rekening zou houden, blijft er een achterstand t.o.v. de Europese Unie.

Zorgwekkend is bovendien dat de achterstand van België t.o.v. de Europese partners structureel niet verbetert. In de jongste paar jaar is hij zelfs eerder opnieuw vergroot.

Op de Europese top van Lissabon in 2000 was de ambitie geformuleerd om de werkgelegenheidsgraad tegen 2010 op te voeren tot 70 pct. voor het geheel van de Unie, een verhouding die nu trouwens al in sommige landen wordt bereikt. Waarom die ambitie? Omdat, zoals dezelfde top het preciseerde, dat nodig is om van Europa een dynamische economie te maken met een grote sociale cohesie. In die formulering zitten de drie cruciale argumenten voor het streven naar meer jobs: (1) werk bezorgt mensen een inkomen en vormt ook een uitgelezen vorm van sociale integratie; (2) de vergrijzing zal het gewicht van de bevolking op arbeidsleeftijd na 2010 drastisch doen dalen; het komt er dus op aan tegen die tijd méér mensen op arbeidsleeftijd dan vandaag te doen participeren aan de arbeidsmarkt om het groeipotentieel van de economie te vrijwaren - ik kom daar straks nog op terug; en (3) diezelfde vergrijzing zal de uitgaven voor

pensioenen en gezondheidszorg doen oplopen - in België, volgens de ramingen van de Studiecommissie voor de Vergrijzing, met 4,7 pct. van het BBP tussen 2002 en 2030 -, en om dat budgettaire te kunnen dragen, komt het erop aan om de groep economisch actieven, op wie de financiering van die uitgaven rust, zo groot mogelijk te maken. Voor ons land zal dat op zich trouwens niet volstaan: willen we de betaalbaarheid van pensioenen en gezondheidszorg vrijwaren, dan moeten we er ook voor zorgen dat wij tegen de periode na 2010 voldoende hebben kunnen uitsparen op de rentelasten van de openbare schuld, want we kunnen in de toekomst onmogelijk tegelijk de lasten van die schuld en de lasten van pensioenen en gezondheidszorg betalen. Dat betekent dat wij absoluut moeten vasthouden aan een begrotingstraject dat ons in staat stelt de schuld verder terug te dringen, een traject dat, overeenkomstig de aanbevelingen van de Hoge Raad van Financiën, de opbouw van een begrotingssurplus impliceert.

Het moet erkend: de tegenvallende economische ontwikkelingen van de afgelopen jaren hebben de ambitie van Lissabon meer en meer buiten bereik gebracht; die ambitie was trouwens geformuleerd in de hypothese van een trendmatige groei van 3 pct. Maar dat neemt niet weg dat de ambitie om beter te doen dan nu onverminderd groot moet blijven, om de redenen die ik aangaf. De arbeidsparticipatie in Europa moet worden versterkt. Daarom ook heeft de Europese Unie een werkgelegenheidsstrategie uitgewerkt, die onlangs werd herzien en de lidstaten resoluut aanzet tot een "totaalbeleid" voor meer werk.

Voor ons land moet die ambitie hoe dan ook nog groter zijn, aangezien wij achterlopen op Europa. Laat ons realistisch zijn: het is onmogelijk om tegen het eind van dit decennium in de buurt van de 70 pct. te komen, want dat zou betekenen dat we van nu af zeker 100.000 jobs per jaar zouden moeten creëren, terwijl er b.v. in het economische topjaar 2000 "slechts" 75.000 banen bijgekomen zijn.

Wat kunnen en willen we dan wel doen ?

Twee dingen: we moeten onze werkgelegenheid verhogen, en we moeten ze, rekening houdend met onze achterstand, méér uitbreiden dan in de rest van Europa. Daarom zou het opportuun zijn een doelstelling te formuleren die refereert naar de Europese ontwikkelingen, die zo indirect een koppeling maakt met Europa's werkgelegenheid én dus ook economische groei, en toch voldoende ambitieus is om onze achterstand op voldoende overtuigende wijze in te halen. Die doelstelling zou kunnen zijn om te streven naar een groei van de werkgelegenheid die de helft groter is dan die bij onze Europese partners.

Ex ante kan niet worden aangegeven waar die doelstelling ons zal brengen, aangezien dat afhangt van de Europese conjunctuur en de ontwikkeling van de Europese arbeidsmarkt. Toch een illustratie. Enkele maanden geleden werden vooruitzichten geformuleerd die gewag maken van een gemiddelde economische groei in Europa van ongeveer 2,4 pct. per jaar van 2003 tot 2008 of een groei van 12,5 pct. over die gehele periode, en een stijging van de werkgelegenheid met 3,7 pct. Indien die vooruitzichten zouden worden gerealiseerd - wat uiteraard niet zeker is, want in 2004 zal de groei, volgens de beschikbare ramingen, al beduidend onder die 2,4 pct. blijven -, zou België in diezelfde periode dus een jobaangroei van 5,5 pct. (3,7 pct. plus de helft van 3,7 pct.) moeten realiseren, wat bijna 230.000 nieuwe jobs zou vereisen of zo'n 45.000 per jaar. Dat is een kleine 70.000 méér dan de aangroei die we volgens het Planbureau spontaan zouden kunnen tegemoet zien, of gemiddeld per jaar zo'n 14.000 mensen extra aan het werk. De realisatie van die doelstelling zou ons ook op een traject brengen waarbij we geleidelijk de achterstand inzake werkgelegenheidsgraad t.o.v. Europa inlopen.

Ik hoef u er niet van te overtuigen dat die doelstelling ambitieus is. Het komt de partners op deze conferentie toe te beslissen of ze dergelijke ambitie delen en helpen invullen. Voor die invulling zou een grondige en volledige analyse van de oorzaken van onze achterstand zeer behulpzaam kunnen zijn. Zo zou het interessant zijn in detail na te gaan in welke sectoren, beroepscategorieën, leeftijds- en opleidingsniveaus de achterstand zich precies situeert, zowel t.o.v. het gemiddelde van de Europese Unie als t.o.v. de best presterende lidstaten, en de verklarende elementen te kennen. Dergelijke gedetailleerde analyse vraagt tijd. Inmiddels wil ik, vanuit de know how die werd opgebouwd, o.m. door de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid en de Nationale Bank van België, graag een aantal elementen van diagnose van de Belgische prestaties aanreiken, zonder dat deze exhaustief zijn, en met name omtrent (1) economische groei (punt C), (2) de werking van de arbeidsmarkt (punt D) en (3) de loonkosten en -lasten (punt E).

C. Voorwaarden voor een duurzame economische groei

Een eerste vaststelling is dat duurzame economische groei zeer belangrijk is voor werkgelegenheid : als de economie niet draait, komen er geen jobs bij. Maar omgekeerd moeten wij er voor zorgen dat de economische activiteit niet wordt geremd door een tekort aan arbeidsaanbod. Vandaag is dat laatste nog ruim voorhanden, maar na 2010 zal dit, onder invloed van de vergrijzing van de bevolking, beginnen slinken. Daarom ook is het heel belangrijk dat meer mensen zich actief inschakelen op de arbeidsmarkt. Dit vormt voor België een zware uitdaging: die bestaat er natuurlijk in de eerste plaats in zoveel mogelijk werkzoekenden een job te bezorgen, maar bovendien ook mensen voor de arbeidsmarkt te interesseren die nu inactief zijn, d.w.z. geen baan hebben en er ook niet actief naar vragen. Het aandeel van deze laatste groep in de bevolking op arbeidsleeftijd - d.i. de inactiviteitsgraad - bedraagt bij ons volgens Europese cijfers 36 pct.,

t.o.v. 30 pct. in de Europese Unie. Daartoe behoren o.m. jongeren die studeren en thuiswerkende vrouwen. Maar voor 2 groepen vooral ligt de niet-participatie erg hoog: de allochtonen, vooral die van buiten de Europese Unie, die maar half zoveel in het arbeidsproces zijn ingeschakeld als de Belgen, en de 55-plussers, van wie slechts een kwart werkt, t.o.v. 40 pct. in de Europese Unie, die overigens wenst dat zulks 50 pct. zou worden tegen 2010. Dit laatste heeft onder meer te maken met belangrijke vervroegde uitredingen: de effectieve gemiddelde uitredingsleeftijd bedraagt in België 57 jaar, 3 jaar vroeger dan gemiddeld in de Europese Unie en 5 jaar vroeger dan in de Scandinavische landen.

Het groeipotentieel hangt op langere termijn echter niet alleen af van voldoende arbeidsaanbod, maar ook van omvang en kwaliteit van investeringen. Daarom is een gunstig investeringsklimaat voor ondernemingen erg belangrijk. Ook ontwikkeling en onderhoud van een performante publieke infrastructuur zijn van belang; in dit opzicht moet vermeld worden dat de netto-overheidsinvesteringen (d.w.z. na aftrek van afschrijvingen) in België in de jaren '90 zijn teruggevallen tot nihil, terwijl zij in de Europese Unie jaarlijks ruim 1 pct. van het BBP bedroegen.

Productiviteit, efficiëntie en innovatie zijn eveneens sleutels voor sterkere groei. Met name innovatie kan de economie immers in staat stellen om interessante marktsegmenten met grotere toegevoegde waarde aan te boren. In dat opzicht doet België het niet zo slecht in vergelijking met het Europese gemiddelde, maar bevindt het zich zeker niet in het Europese koppeloton. Zo liggen de uitgaven voor research en ontwikkeling, met 2 pct. van het BBP, nog 1 procentpunt onder de Europese doelstelling en bijna 2 procentpunten onder die van koploper Zweden.

Economische groei moet tenslotte ook kunnen steunen op voldoende financiering. Wat dat betreft, moet worden gesignaleerd dat de kredietvoorwaarden bij banken de laatste tijd enigszins zijn verstrengd, en dat er in ons land niet veel alternatieve financieringsmechanismen bestaan voor groeiprojecten van met name KMO's.

D. De werking van de arbeidsmarkt

Uit veel analyses blijkt verder dat de werking van onze arbeidsmarkt, wellicht meer dan elders, verstoord wordt door elementen van gebrekkige overeenstemming tussen aanbod van en vraag naar werk, wat men vaak de 'mismatch' op de arbeidsmarkt noemt. Ik wil daar een aantal aspecten van belichten.

D.1 Aanpassing van arbeidsorganisatie en combinatie van werk met andere activiteiten

Het eerste heeft te maken met de verzoening van, aan de ene kant, de verzuchting van ondernemingen om het arbeidsvolume zo soepel mogelijk aan de productie aan te passen, en, aan de andere kant, die van werknemers om hun werk beter te combineren met hun gezin, sociale activiteit en vrije tijd. De laatste tijd is de inzet van arbeid globaal zeker versoepeld. Weliswaar daalde het beroep op de tijdelijke werkloosheid en het werk in ploegen onder invloed van een verminderd relatief belang van de industriële werkgelegenheid. Maar het beroep op contracten van bepaalde duur nam duidelijk toe, van goed 5 pct. van de werkgelegenheid in 1995 tot bijna 8 pct. in 2002; uit de sociale balansen blijkt dat bijna de helft van de vertrekkers uit ondernemingen, die in 2001 werden geregistreerd, plaatsvonden via de niet-verlenging van een tijdelijk contract. Ook het interimwerk, dat ondernemingen kennelijk beschouwen als één van de voornaamste instrumenten om het arbeidsvolume aan te passen, is in België uitgegroeid tot een belangrijker segment dan in de rest van Europa.

Maar het is vooral deeltijdarbeid die een hoge vlucht heeft genomen, precies omdat die gezien wordt als een interessante formule om werk en andere activiteiten te combineren. Zijn aandeel in de loontrekkende werkgelegenheid is gestegen van 15 pct. in 1995 tot ruim 21 pct. in 2002, hoger dan het Europese gemiddelde van 19 pct. Hoewel part time dus al ruim verspreid is, vooral bij vrouwen - en het tijdscrediet b.v. een onbetwistbaar succes is -, is er nog een belangrijke onbevredigde vraag naar, zowel van mannen als van vrouwen. Indien men erin zou slagen hieraan ten dele te beantwoorden en het aantal deeltijdwerkenden b.v. met 10 pct. zou verhogen, zou dat goed zijn voor zowat 45.000 werkenden extra.

D.2 Mobiliteit

Een tweede belangrijk aspect heeft te maken met de vaststelling dat wij er in België kennelijk slecht in slagen de vraag naar arbeid in een regio of subregio te doen aansluiten bij het aanbod van arbeid in andere regio's of subregio's. Hoewel België een klein land is, is de dispariteit in werkloosheidsgraad er zeer groot, niet enkel tussen de Gewesten, maar ook tussen provincies en arrondissementen. Die verschillen zijn in geen enkel land van de Europese Unie groter, Italië uitgezonderd. Bijzonder opmerkelijk is dat de werkloosheid in de grote steden op een veel hoger peil blijft hangen, terwijl de werkloosheid rondom vaak veel lager ligt en daar soms een onbevredigde arbeidsvraag ontstaat. De situatie in Brussel bijvoorbeeld is zorgwekkend, want van alle Europese hoofdsteden, op Berlijn na, heeft onze hoofdstad de hoogste werkloosheidsgraad, en nergens in Europa is het werkloosheidsverschil tussen de hoofdstad en het land belangrijker dan in België.

Er is in ons land dus duidelijk een probleem van mobiliteit van arbeidskrachten, dat wellicht verband houdt met een hele reeks van elementen, zoals culturele en taalbarrières, gebrekkige woonmobiliteit, onvoldoende informatie-uitwisseling, verkeersproblemen, en naar allochtonen toe - die vooral in grote steden wonen - selectief of discriminerend aanwervingsgedrag.

D.3 Onderwijs en opleiding

Hoe beter opgeleid, hoe meer kansen men heeft op een duurzame job: in 2002 hadden amper 4 op 10 lager geschoolden (met ten hoogste een diploma van lager secundair onderwijs) in ons land een baan, tegen ruim 8 op 10 hooggeschoolden (m.a.w. mensen met een diploma van hoger onderwijs).

Met het opleidingspeil van de bevolking gaat het gelukkig de goede kant op: er zijn nog altijd meer lager geschoolden bij ons dan in het buitenland - 37 pct. van de bevolking tussen 25 en 60 jaar, tegen 35 pct. in de Europese Unie -, maar dat is niet langer meer het geval in de jongere generaties, en bovendien zijn er in België meer hooggeschoolden dan elders: 29 pct., tegen 22 pct. in de Europese Unie. Toch blijft het een uitdaging om het onderwijs zo performant en toegankelijk mogelijk te maken voor iedereen. Volgens OESO-enquêtes heeft 1 op 5 15-jarigen nog niet voldoende vaardigheden verworven om een volwaardige toekomst op de arbeidsmarkt tegemoet te kunnen zien; dat komt onder meer doordat heel wat jongeren algemeen secundair onderwijs beginnen en pas daarna overstappen op technisch en beroepsonderwijs, waar zich schoolachterstand concentreert. Er is zeker ook nog ruimte om de vervroegde schoolverlating, die weliswaar minder groot is dan gemiddeld in Europa, verder terug te dringen.

In vergelijking met het verleden is niet alleen het voor arbeidsdeelname nodige kennisniveau toegenomen, maar is de houdbaarheid ervan ook gedaald. Levenslang leren is daarop het antwoord. Vandaar dat de Europese Unie in het kader van haar werkgelegenheidsstrategie vraagt dat tegen 2010 tenminste 12,5 pct. van de volwassenen zouden participeren aan opleiding, in welke vorm ook: in ondernemingen, onderwijs of daarbuiten. België scoort daar met 7 pct. nog onder het actuele Europese gemiddelde van 9 pct.

De gegevens wijzen gelukkig op een belangrijke democratisering van de opleiding in de ondernemingen: volgens Europese enquêtes is het aandeel van de werknemers dat opleiding volgt tussen 1993 en 1999 gestegen van 16 tot 41 pct., en hebben naast kaderleden ook bedienden en arbeiders daar ruimer toegang toe gekregen. Internationale benchmarking van de opleidingsinspanningen is niet eenvoudig met de beschikbare gegevens: het aandeel van de formele opleidingsinspanningen - d.w.z. georganiseerde cursussen en stages - in de loonkosten ligt, volgens Europese enquêtes, in België lager dan gemiddeld in Europa en in de buurlanden, maar aan de andere kant merkt men dat er in ons land meer bedrijven zijn - ruim 1 op 5 - die

alleen informele opleidingsinspanningen leveren, zoals opleiding op de werkplaats, leer- en kwaliteitscirkels, opleiding op afstand, conferenties, ateliers en seminaries, enz., die niet in de budgettaire gegevens zijn opgenomen. Cruciaal zijn natuurlijk de kwaliteit en het rendement van de opleiding, want die bepalen uiteindelijk voor een groot deel de inzetbaarheid van de werknemers.

D.4 Begeleiding van werkzoekenden

Een vierde belangrijk aspect betreft de begeleiding en opvolging van werkzoekenden. Hun aantal is de laatste tijd onder invloed van de ongunstige conjunctuur opnieuw opgelopen, met name onder jongeren, maar zelfs in betere tijden stelt men vast dat een aantal onder hen moeilijk de weg vindt naar de arbeidsmarkt, terwijl daar soms heel wat vacatures onvervuld blijven.

De Europese werkgelegenheidsstrategie wil dat alle volwassen werkzoekenden voor de twaalfde werkloosheidsmaand en alle jonge werkzoekenden voor de zesde werkloosheidsmaand een nieuwe startkans krijgen, en dat minimum een kwart van de langdurig werklozen een opleiding, herscholing of beroepservaring krijgt. In 2001 kregen in België 1 op 2 volwassen werklozen, en 6 op 10 jonge werkzoekenden een actieplan voor de 12e, respectievelijk 6e werkloosheidsmaand. Dat is een aanzienlijke vooruitgang in vergelijking met 5 jaar geleden, toen het in beide gevallen ging om nog geen 1 op 5, maar het blijft minder dan in een aantal andere landen, die er nu al in slagen de Europese doelstellingen na te leven. Bovendien moet worden gesignaleerd dat bijna een vijfde van de volwassenen en een kwart van de jongeren in de langdurige werkloosheid terechtkomt.

De jongste jaren zijn de regionale bemiddelingsdiensten er wel in geslaagd duidelijk meer vacatures te doen invullen, in lijn met de Europese werkgelegenheidsstrategie die een modernisering en versterking van de instellingen op de arbeidsmarkt vraagt. Op te merken is eveneens dat Europa vraagt dat werkzoekenden in de hele Unie tegen 2005 alle aan de nationale of regionale diensten voor arbeidsvoorziening overgemaakte werkaanbiedingen zouden moeten kunnen raadplegen, om de geografische mobiliteit aan te moedigen.

D.5 Diensten aan personen

Een ander domein waar, bij goede afstemming tussen vraag en aanbod, nog kansen liggen voor meer banen, is dat van de diensten aan personen. Doorheen een aantal maatschappelijke ontwikkelingen zoals een ruimere participatie van vrouwen aan de arbeidsmarkt en de vergrijzing van de bevolking, zijn inderdaad de behoeften aan persoonlijke dienstverlening toegenomen, zonder dat zij allemaal door de markt worden opgevangen.

Dat blijkt onder meer uit de ervaring met de PWA's, waar zich een vraag naar buurtdiensten heeft ontwikkeld die overeenstemt met bijna 8.000 voltijdse jobs. Het nieuwe stelsel van de dienstencheques moet het mogelijk maken op die groeiende vraag in te spelen met volwaardige arbeidsplaatsen.

Uiteraard moet eraan herinnerd worden dat de persoonlijke behoeften aan gemeenschapsvoorzieningen zoals zorg, sociale begeleiding en cultuur, een structureel antwoord vinden in de non-profitsector, waarvan het aandeel in de werkgelegenheid is gestegen van 14 pct. in 1995 tot bijna 16 pct. in 2002, overigens met een belangrijk aandeel deeltijdjobs; en ook dat dat antwoord steunt op de inzet van belangrijke budgettaire middelen, aangezien de overheid voor een belangrijke subsidiëring zorgt.

E. Loonkosten en -lasten

Hangt de mogelijke ontwikkeling van de persoonlijke dienstverlening buiten de marktsector dus in belangrijke mate af van budgettaire overwegingen, dan wordt de dynamiek in de marktsector van de ondernemingen uiteraard bepaald door hun concurrentievermogen in een meer en meer geglobaliseerde economie. Dat concurrentievermogen wordt op zijn beurt bepaald door heel wat aspecten: de productiestructuur van onze economie, zowel geografisch als naar producten, de inspanningen voor investering, innovatie van producten en productieprocessen en research en development, de kwaliteit van het management. Zeker in een kleine open economie als de Belgische, waar de prijzen in nogal wat gevallen door de wereldmarkt worden opgelegd, is de ontwikkeling van de kosten echter zeer bepalend.

De loonkosten, veruit het belangrijkste bestanddeel van de binnenlandse kosten, hebben - uitgedrukt per uur, dus volgens de definitie van de wet van 1996 ter bevordering van de werkgelegenheid en de preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen - tussen 1996 en 2002 ongeveer gelijke tred gehouden met die in de 3 belangrijkste handelspartners, een resultaat dat mee in de hand is gewerkt door de vermindering van de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid en met name door het programma van lastenvermindering dat sedert 1999 werd uitgevoerd. Is de relatieve loonkostenpositie van de Belgische bedrijven in de zin van de wet over de laatste 6 jaar dus niet verslechterd, dan is er ook geen relatieve verbetering opgetreden en in hoofdte daarvan dus ook geen bijdrage geleverd tot de vermindering van onze jobachterstand. De groei van de zichtbare arbeidsproductiviteit bleef van haar kant wat beperkter dan in de buurlanden - corollarium van de toegenomen werkgelegenheidsintensiteit van de economische groei -, waardoor de loonkosten per geproduceerde eenheid wel enigszins sterker stegen dan elders.

Over het niveau van de loonkosten zijn weinig gegevens beschikbaar. Zij wijzen erop dat, in ieder geval in de industrie, de Belgische loonkosten lager liggen dan in Duitsland, ongeveer van dezelfde orde van grootte zijn als in Nederland, en hoger liggen dan in Frankrijk.

Het aandeel van de fiscale en parafiscale heffingen in die loonkosten, m.a.w. de fiscale en parafiscale druk op arbeid, ligt in België op een zeer hoog peil: ondanks een lichte daling tussen 1995 en 2001 bedroeg zij in dit laatste jaar nog 43,8 pct., dat is 5 procentpunten meer dan gemiddeld bij onze 3 belangrijkste handelspartners, en de hoogste druk van de Europese Unie, op Zweden en Finland na. Micro-economische gegevens inzake de druk op arbeid tonen bovendien aan dat die in België het grootst is voor lage en gemiddelde inkomens, en de tweede hoogste voor hoge inkomens, en dat de progressiviteit van die druk sterker is dan gemiddeld in Europa.

In de voorbije jaren werden inspanningen geleverd om de loonwig terug te dringen en zo ook werkloosheidsvallen te beperken, zowel via de hervorming van de personenbelasting als via verminderingen van persoonlijke en werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid. Een voortzetting van dat beleid kan de werkgelegenheid ten goede komen, op twee in de economische analyse verifieerbare voorwaarden. Vooreerst mogen lastenverminderingen niet worden gebruikt voor loonsverhoging, zoniet verliezen zij grotendeels hun banenscheppend karakter; een verantwoorde loonontwikkeling blijft trouwens in het algemeen een absolute leidraad om het concurrentievermogen van de Belgische ondernemingen te vrijwaren of zelfs te versterken, en om ervoor te zorgen dat de economische groei meer jobs genereert. Ten tweede moeten de lastenverminderingen sporen met het traject dat de Belgische overheidsfinanciën en in het bijzonder de sociale zekerheid duurzaam gezond moet houden en voorbereiden op de vergrijzing van de bevolking.

F. Besluit

Ik heb hiermee enkele belangrijke elementen van diagnose willen belichten, nogmaals: zonder exhaustief te willen zijn. Er zijn ongetwijfeld nog andere aandachtspunten, zoals de arbeidsreglementering en de kwaliteit van het werk - een door het jongste Belgische voorzitterschap van de Europese Unie geïnspireerde prioriteit van de Europese werkgelegenheidsstrategie, die erop gericht is actief worden en blijven aantrekkelijker te maken. Zij kunnen zeker meegenomen worden in een aanpak die hoe dan ook globaal zal moeten zijn, en een volgehouden inspanning zal vergen op vele fronten.

De omstandigheden waarin België moet proberen zijn achterstand op het stuk van werkgelegenheid in te halen, zijn verre van gemakkelijk: de wereldeconomie is pas aarzelend en moeizaam aan een herstel begonnen, en de begrotings situatie maakt het niet mogelijk om

massale middelen in te zetten. Maar met die omstandigheden hadden of hebben vaak ook andere landen te maken, die er toch in slagen om betere arbeidsmarktprestaties neer te zetten. Onder meer die vaststelling moet de overtuiging voeden dat we beter kunnen, en dat we ook beter moeten om onze welvaart in de volgende decennia veilig te stellen.

Voor meer werk is het in ons land dus meer dan ooit alle hens aan dek.